

**Odlišné stanovisko sudcu Petra Straku
k odôvodneniu nálezu č. k. III. ÚS 417/2021 z 22. júla 2021**

ABSTRAKT

Ak osoba prepojená na faktoringové a forfaitingové spoločnosti tvrdí, že bezúročnú pôžičku (76 500 eur so záložným právom na byt a právom na priamy predaj po troch mesiacoch) poskytla zadlženej sťažovateľke nie ako podnikateľ, takéto tvrdenie je z pohľadu rozsahu aplikovateľného práva vrátane práva Európskej únie vážne a súd ho nemá len vziať na vedomie, ale sa ním musí *ex offo* zaoberať podľa § 26 zákona o ochrane spotrebiteľa.

Ak takáto osoba kontrahuje pôžičku za takých okolností, akými je tiež pripojenie žiadosti o výmaz záložného práva, ktorú môže predložiť katastru iba táto osoba, súčasne pri uzatváraní zmluvy o pôžičke vyhotoví už aj kúpnu zmluvu, sťažovateľke vyplatí z pôžičky cca jednu tretinu a zvyšnú časť použije na „likvidáciu“ predchádzajúcich záložných práv, následne vykoná priamy predaj bytu sťažovateľky inej osobe prepojenej rovnako na faktoringové a forfaitingové spoločnosti (za 110 000 eur), je pre súd rovnako dôležité vyrovnať sa jednak s obchádzaním zákonných pravidiel určených na ochranu spotrebiteľov a tiež zákonného pravidla, podľa ktorého povinnosti dodávateľa majú aj osoby prevádzkujúce predaj tovarov a služieb aj bez oprávnenia na podnikanie (§ 26 zákona o ochrane spotrebiteľa).

Rovnako je pre súd osobitne dôležité vyrovnať sa *ex offo* s obchádzaním zákonných pravidiel o poskytovaní iných úverov a pôžičiek, než sú spotrebiteľské úvery (100 eur až 75 000 eur) podľa zákona č. 129/2010 Z. z. o spotrebiteľských úveroch a iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Ak sa súd uvedenými okolnosťami nezaoberá vrátane nevyužitia návrhu na interpretáciu práva EÚ a za rozhodujúcu skutočnosť považuje nevrátenie pôžičky, súd sa nevyrovnal s rozsahom aplikovateľného práva a podstatnými okolnosťami majúcimi zásadný význam pre rozhodnutie veci, čím došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces. Za takýchto okolností sa nestotožňujem s väčšinou senátu ústavného súdu, že nemožno identifikovať žiadnu okolnosť, ktorú by bolo možné charakterizovať ako zjavnú či už skutkovú alebo právnu chybu.

1. V zmysle § 67 zákona o ústavnom súde pripájam toto odlišné stanovisko k výroku a odôvodneniu senátu ústavného súdu.

A. Stručne k skutkovému stavu

2. Z ústavnej sťažnosti a jej príloh vyplýva, že zjavne zadlžená sťažovateľka sa dostala do finančnej tiesne. Na riešenie jej situácie sa podujala tretia osoba (ďalej aj „veriteľ“), ktorá ju **nikdy predtým nevidela**, pričom táto osoba s ňou uzavrela zmluvu o pôžičke 31. marca 2011 na sumu 76 500 eur, a to bezúročne na dobu troch mesiacov. Z pôžičky táto osoba vyplatila priamo sťažovateľke približne 20 000 eur a zvyšok použila na vyplatenie úverových vzťahov sťažovateľky zabezpečených rovnako záložným právom. Účelom tohto postupu bol výmaz všetkých záložných práv, ktoré v poradí predchádzali spornému záložnému právu. Sťažovateľka v termíne do troch mesiacov pôžičku nevrátila, a to malo za následok, že veriteľ uzavrel v mene sťažovateľky kúpnu zmluvu na jej byt so žalovaným za 110 000 eur.

3. Súčasťou kontraktácie pôžičky boli ďalšie listiny, kde bola okrem iného aj žiadosť o výmaz záložného práva, ktorá mohla byť predložená len na základe jednostranného úkonu veriteľa (vyhlásenie), a to len ak bude do 30. júna 2011 pripísaná na jeho účet suma 76 500 eur. Súčasne s uzavretím zmluvy o pôžičke bol do úschovy notára predložený aj návrh kúpnej zmluvy.

4. Jednoduchý pohľad do obchodného registra dostupného online nasvedčuje záveru, že veriteľ bol v čase poskytnutia pôžičky osobou činnou vo viacerých obchodných spoločnostiach, z ktorých najmenej dve majú v predmete obchodnej činnosti faktoring a forfaiting. Kupujúci bol taktiež činný vo viacerých obchodných spoločnostiach (desiatich), z ktorých najmenej štyri sa tiež venovali faktoringu a forfaitingu. Nosným argumentom tretej osoby, ktorá sťažovateľku pred poskytnutím pôžičky nepoznala, bolo tvrdenie, že **pôžičku poskytuje ako občan – nepodnikateľ**.

5. Okresný súd žalobu sťažovateľky zamietol a jediný rozpor s dobrými mravmi našiel na ťarchu sťažovateľky: „*žalobkyňa šikanóznym spôsobom zneužíva právny systém a koná v rozpore s dobrými mravmi*“ (bod 15 rozsudku okresného súdu). Podstata odôvodnenia okresného súdu smeruje k záveru, že sťažovateľka nepreukázala vrátenie pôžičky, a svoje závery koncentroval na obdobie po uplynutí doby na vrátenie namietanej pôžičky.

6. Krajský súd rozsudok okresného súdu potvrdil a okrem iného uviedol: „... *keďže sa stotožňuje s dôvodmi rozsudku ako správnymi, rozsudok odvolacieho súdu už ďalšie dôvody neobsahuje*“ (bod 8 rozsudku krajského súdu). Krajský súd rovnako ako okresný súd priznal dominantnú relevanciu nevráteniu pôžičky a skonštatoval, že súd „*nemusí dať odpoveď na všetky otázky nastolené stranami sporu, ale len na tie, ktoré majú pre vec podstatný význam, príp. dostatočne objasňujú skutkový a právny základ rozhodnutia*“. (bod 13 rozsudku krajského súdu). Krajský súd na margo neplatnosti zmluvy o pôžičke a k odstúpeniu od tejto zmluvy skonštatoval nepreukázanie tvrdení zo strany sťažovateľky.

B. K významu úverových vzťahov a záložnému právu

7. Úverové vzťahy na rozdiel od jednorazovej kúpy produktu predstavujú nezanedbateľné riziko, pretože sú spojené s odložením platby. Ich normovanie má z pohľadu bezpečnosti a kvality života mimoriadny význam, čo potvrdzuje aj normotvorba EÚ. Nikto nevie naisto

odhadnúť vývoj vzťahov do budúcnosti, nevynímajúc platobnú schopnosť dlžníka. Je všeobecne známe, že v slovenských podmienkach dochádzalo k neprimeraným krokom pri vymáhaní pohľadávok. Konkrétne mám na mysli najmä zneužívanie zabezpečovacieho prevodu práva a naplňovanie tzv. prepadnej klauzuly, podľa ktorej dlžník už v čase vzniku úverového vzťahu previedol vlastnícke právo s ťažko napravitelnými následkami. Obzvlášť citlivé sa stali zabezpečenia bytmi a rodinnými domami, t. j. nehnuteľnosťami predstavujúcimi obydlie. Strata rodinného obydlia totiž môže vážne ohroziť nielen práva spotrebiteľa [rozsudok Súdneho dvora Európskej únie (ďalej len „SD EÚ“) vo veci C-415/11 Aziz, EU:C:2013:164, bod 61], ale aj uviesť rodinu dotknutého spotrebiteľa do osobitne citlivej situácie (uznesenie predsedu SD EÚ vo veci Vo veci C-169/14 Sánchez Morcillo a Abril García, EU:C:2014:1388, bod 11). Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) už rozhodol, že strata bývania je jedným z najzávažnejších zásahov do práva na rešpektovanie obydlia a každý, komu takýto vážny zásah hrozí, musí mať v podstate možnosť predložiť primeranosť takého opatrenia na súdne preskúmanie (rozsudok ESLP McCann proti Spojenému kráľovstvu, č. 19009/04, § 50, ESLP 2008, a Rousk proti Švédsku, č. 27183/04, § 137).

8. Po legislatívnom sprísnení zabezpečovacieho prevodu práva vstúpili do popredia dobrovoľné dražby ako jeden zo spôsobov výkonu záložného práva. SD EÚ v rozsudku vo veci C-34/13 Kušionová (EU:C:2014:2189) fakticky odobril tento spôsob výkonu záložného práva, no legalita toho spôsobu výkonu záložného práva bola založená na možnosti súdnej kontroly. Obdobne aj ústavný súd v procese výkonu záložného práva dobrovoľnou dražbou venoval veľmi prísne hodnotenie, najmä ak ide o postih obydlia dlžníka (PL. ÚS 23/2014). Z uvedeného dôvodu je nepochybné, že spôsob výkonu záložného práva prostredníctvom súdneho (základného) konania a následnej exekúcie poskytuje najsilnejšie garancie dlžníkom (*ex officio* prieskum neprijateľných podmienok a nekalých obchodných praktík, **posudzovanej bonity dlžníka so sankcionovaním veriteľa pre prípad jej podcenenia**, princíp ochrany povinného, možnosť splácania, súdom kontrolovaná dražba *etc.*).

C. Výhrady smerom k rozhodnutia všeobecných súdov

9. Ústavný súd vo svojej judikatúre veľmi často pripomína, že od všeobecných súdov sa neočakáva odpoveď na všetky nastolené otázky, ale len na otázky pre vec kľúčové (m. m. III. ÚS 249/2021, III. ÚS 356/2021). Tento prístup má bezpochyby svoj význam a účel, keďže platí, že úlohou súdu je vždy problém (spor strán) vyabstrahovať a následne vyriešiť. Absencia odpovedí na otázky nesúvisiace s predmetom konania teda logicky nebudú znamenať ústavnú neudržateľnosť, čo bude mať v konaniach podľa čl. 127 ústavy dôsledok v podobe odmetajúcich uznesení alebo nevyhovujúcich nálezov.

10. Vnímam však istý negatívny trend v rozhodovacej činnosti súdov, ktoré k vyčleneniu spornej matérie pristupujú veľmi zjednodušujúco na úkor kvalitatívnej stránky. Ilustrujúc na posudzovanej veci uvádzam, že predmetom súdneho konania bolo určenie vlastníckeho práva, pričom súdnu sústavu v potrebnej miere nezaujímal okolnosti kontraktácie, ale dôraz sa kladol temer výlučne na otázku zaplatenia dlžnej sumy ergo vrátenie pôžičky. Inak povedané, všeobecné súdy neskúmali v potrebnom rozsahu vôľu a pohnútky sporových strán

(čo sa pri právnych úkonoch skúmať musí) a namiesto potrebnej justičnej empatie všeobecné súdy zvolili rigidný formalistický paternalizmus.

11. Skúsím teda odpovedať na otázky z pozície *advocatus diaboli*, ktoré visia vo vzduchu:

(1) **Čo má súd riešiť, keď sťažovateľka zmluvy „slobodne“ podpísala?** To, že sťažovateľka zmluvy a iné listiny podpísala, je podstatnou náležitosťou ich uzavretia, nie ich platnosti. Zmluva v listinnej forme bez podpisu je bez ďalšieho problematická?

(2) **Prečo si sťažovateľka požičiavala, keď vie, že nebude schopná splácať?** To, že si niekto požičia, automaticky neznamená, že si potrebuje zvýšiť svoj životný štandard, častokrát nemá iné východisko. Prečo sa nikto nepýta, prečo veriteľ požičiava dlžníkovi, keď vidí, že je vo finančnej núdzi a nie je schopný platiť ani záväzky menšieho rozsahu? Čo sleduje?

(3) **Dokedy budeme podporovať ľahkovážnosť tých, čo si požičiavajú?** Odpoveď je jednoduchá, dovtedy, pokým bude existovať ľahkovážnosť veriteľov a nebudú opomínať svoje povinnosti. Mám na mysli zastavenie používania neprijateľných podmienok, nekalých obchodných praktík, prípadne začatie reálneho posudzovania bonity dlžníka. Inak povedané, prečo by sa mala silnejším ľahkovážnosť tolerovať a slabších za ňu trestať?

12. Vrátiac sa k posudzovanej veci konštatujem, že u sťažovateľky nešlo o stovky ani tisíce eur, ale rádovo o desiatky tisíc eur v majetkovom vyjadrení. Berúc do úvahy ústavný aspekt obydlia a súkromia, ide o hodnotu pre ňu nevyčísľiteľnú a ťažko predstaviteľnú. Skúsme si teda zosumarizovať relevantné aspekty v konaní sťažovateľky a jej veriteľa pri pôžičke:

a. sťažovateľka nezvládala hradiť svoje záväzky a na jej nehnuteľnosti viazlo viacero záložných práv,

b. sťažovateľka bola nútená si požičať od cudzieho človeka, ktorého nikdy pred tým nevidela, pričom si nezvolila žiadnu relevantnú inštitúciu bankového typu,

c. veriteľ požičal sťažovateľke bezúročne aj napriek tomu, že ju vôbec nepoznal,

d. veriteľ aj napriek tomu, že pôsobil v segmente faktoringu a forfaitingu, nepoužil žiadnu z entít určených na podnikanie, na ktoré mal dosah, ale prezentoval sa ako fyzická osoba nepodnikateľ,

e. atribúty pôžičky vo viacerých aspektoch formálne mínajú spotrebiteľský charakter vzťahu a dohľad nad ním (prekročenie limitu 75 000 eur o 1 500 eur, pôžička medzi fyzickými osobami, obídienie dohľadovej právomoci Národnej banky Slovenska),

f. aj napriek tomu, že išlo o pôžičku, ktorá bola zabezpečená záložným právom, bola hneď pri podpise zmluvy o pôžičke spracovaná aj kúpna zmluva; žiadosť o výmaz záložného práva mohol podať len veriteľ,

g. veriteľ evidentne musel vedieť o ťaživej životnej situácii, keď sám „likvidoval“ predchádzajúce záložné práva zaťažujúce nehnuteľnosť.

13. Otázka, ktorú si po tomto výpočte kladiem, je tá, či reálne veriteľ očakával splatenie pôžičky alebo pôžička a záložné právo boli len simulované právne úkony a záujem bol úplne iný. Súdy sa mali pýtať a hľadať odpoveď na otázku, či je vôbec možné očakávať od dlžníka s dlhmi rádovo vo výške 50 000 eur, aby za tri mesiace vedel vrátiť 76 500 eur? V priebehu troch mesiacov sťažovateľka vo finančnej tiesni čelila evidentne nesplniteľným podmienkam stanoveným veriteľom.

14. Akcentujem špecifickosť prípadu spočívajúcu v tom, že sa týka výkonu záložného práva pomerne výnimočným spôsobom, bez súdneho procesu, bez dobrovoľnej dražby, konkrétne priamym predajom. V danom prípade išlo o záložné právo na 3-izbový byt v mestskej časti [REDAKOVANÉ]. Hoci platí, že aj keď sťažovateľku sužovali dlžoby už pred tým, než došlo k uzavretiu spornej pôžičky, vo vzťahu k predchádzajúcim záložným právam mala aspoň možnosť brániť sa za transparentných podmienok. V posudzovanej veci jej boli predložené také drastické podmienky, pri ktorých ak by po troch mesiacoch dlhovala hoci len 1 euro, tak sa zaviazala nemožnosťou použiť žiadosť o výmaz záložného práva.

15. V tejto súvislosti je namieste pripomenúť, že zákonodarca zakázal v sporoch so slabšou stranou priamy predaj zálohu (§ 53 ods. 10 Občianskeho zákonníka). Súčasne pri výkone záložného práva dobrovoľnou dražbou došlo k posilneniu transparentnosti jeho výkonu (§ 21 zákona č. 527/2002 Z. z. o dobrovoľných dražbách a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti v znení neskorších predpisov). Zabezpečovací prevod práva bol v takýchto právnych vzťahoch zakázaný (§ 53 ods. 7 Občianskeho zákonníka) a v ostatných prípadoch výrazne posilnený smerom k transparentnosti (napr. v zmysle § 553c ods. 4 Občianskeho zákonníka sa vyžaduje ocenenie veci).

16. Právny vzťah mal pôsobiť naoko bezproblémovo, keďže veriteľom nebol podnikateľ. Veriteľ pôsobiaci v spoločnostiach, ktoré sa zaoberajú faktoringom a forfaitingom, však, naopak, odôvodnene vyvoláva obavy z obchádzania úverovania, nad ktorým realizuje dohľad Národná banka Slovenska. Poskytnutá pôžička vo výške svojím rozsahom 76 500 eur mierne prevyšuje limit určený pre spotrebiteľské úvery 75 000 eur [k tomu pozri §1 ods. 3 písm. f) vtedajšieho znenia zákona č. 129/2010 Z. z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov]. Marginálne uvádzam, že spomínaný zákon okrem spotrebiteľských úverov dopadal aj na iné úvery a pôžičky a gesciu nad dohľadom mala rovnako Národná banka Slovenska (§ 24).

D. Záver

17. Sťažovateľka namietala vadnosť záložného práva (dobré mravy, odstúpenie, nepoužitie noriem určených na ochranu v úverových vzťahoch a iné). Krajský súd skonštatoval, že nemusí dávať odpoveď na všetky otázky strany sporu (bod 13 in fine). V ďalšej časti to zopakoval (bod 17 i. f). A aj to naplnil, keď sa podstatnými otázkami v úvode tohto odseku a majúcimi význam pre spôsob vybavenia veci v ústavne vyžadovanej miere nezaoberal.

18. Vyabstrahovanie jadra sporu nesmie vyústiť do stavu, keď je formálny aspekt svätým grálom a o kontext sa nikto nezaujíma. Otázka, či bola pôžička zaplatená, môže mať právny význam. Kým však táto otázka bola sekundárna a z hľadiska zložitosti na úrovni účtovníctva, tak kľúčové otázky, na ktoré treba sudcu, zostali nevyriešené.

19. Nie je ničím výnimočným, že strany sporu používajú argumentáciu o vadnosti právnych úkonov aj z opatrnosti zo všetkých možných hľadísk, čo neznamená, že súd nemá použiť správny právny predpis. Skutkové okolnosti pred všeobecným súdom priam nabádali k záveru o tiesni a kumulatívne nápadne nevýhodných podmienkach, ktoré majú vplyv na vadu

právneho úkonu a ktoré sa majú posudzovať vo výsledku právneho vzťahu a celkových okolnostiach prípadu, a nie len z pohľadu úrokov.

20. Ak by sa malo použiť právo, ktoré zákonodarca na prejednávane vzťahy so slabšou zmluvnou stranou stanovil, výsledok sporu by bol diametrálne odlišný. Ak záložný veriteľ nemal oprávnenie na poskytovanie posudzovaného druhu pôžičiek, zákon ho napriek tomu kvalifikuje za dodávateľa (§ 26 zákona o ochrane spotrebiteľa). Ak oprávnenie mal, no konal mimo tohto oprávnenia, sťažovateľka aj v takomto prípade by nemala byť zbavená ochranných noriem určených na úverové vzťahy so slabšou stranou.

21. Už z názvu zákona č. 129/2010 Z. z... *a o iných úveroch a pôžičkách*... je zrejmé, že tento zákon dopadá aj na iné úvery a pôžičky, ako je spotrebiteľský úver. Sťažovateľke mala byť poskytnutá ochrana *pred, počas a po vzniku právneho vzťahu* [čl. 3 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2005/29/ES o nekalých obchodných praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu a ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 84/450/EHS, smernice Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004]. V prípade aplikovateľnosti práva so slabšou stranou je výkon záložného práva priamym predajom zakázaný (§ 53 ods. 10 OZ), čo by znamenalo zásadný obrat v právnom posúdení veci.

22. Akcentujem, že preskúmaný prípad vôbec nie je ojedinelý. Veritelia po pozitívnych skúsenostiach na súdoch nemajú rešpekt pred vážnym imperatívom zákona v úverových záložných vzťahoch. Pri prepíato formalistickom prístupe súdy odobrili už aj priamo kúpnu zmluvu na uspokojenie pohľadávky veriteľa dokonca bez záložného práva (nález sp. zn. III. ÚS 120/2020).

23. Zákonné pravidlá určené pre posudzované vzťahy sledujú naplnenie dôležitých cieľov súvisiacich s kvalitou života bežných ľudí, najmä aby neboli ohrozovaní neprimeranými a nekalými praktikami. Inštitút súdnej exekúcie a do určitej miery aj inštitút dobrovoľnej dražby poskytujú neporovnateľne vyšší stupeň ochrany pri výkone záložného práva, ako je priamy predaj. Kým na vznik zmluvy netreba sudcu, v prípade sporu zo zmluvy je sudca prepotrebný. Priamym predajom sa však zasahuje do majetku záložcu bez súdneho procesu a ak je ním obydlie, dochádza k ťažko napravitelným následkom. Dôležité sú preto dôsledné *ex officio* posúdenia všetkých okolností prípadu.

24. Evidujem výhrady aj na strane sudcov k ľahkomyselnosti dlžníkov. No ich ľahkomyselnosť predchádza zákonná povinnosť aj na strane veriteľov konať s odbornou starostlivosťou. Úverové vzťahy spojené so stratou obydlia sú mimomoriadne vážne. Zákonodarca priamo v kódexe normuje ľahkomyselnosť, a to v prospech ľahkomyselného (§ 39a OZ). Ľahkomyselnosť osoby teda nesmie byť zneužívaná až pod absolútnou neplatnosťou právneho úkonu.

25. Úlohou súdnej ochrany ústavnosti poskytovanej ústavným súdom je chrániť dotknutú osobu pred takými zásahmi do jej práv, ktoré sú z ústavného hľadiska neospravedlňiteľné a neudržateľné (I. ÚS 17/01). Z postavenia ústavného súdu vyplýva, že môže preskúmať také rozhodnutie všeobecných súdov, ak vyvedené závery boli zjavne neodôvodnené alebo arbitrárne, a tak z ústavného hľadiska neospravedlňiteľné a neudržateľné, a zároveň by mali

za následok porušenie základného práva alebo slobody (I. ÚS 13/00, m. m. I. ÚS 37/95, II. ÚS 58/98, I. ÚS 5/00, I. ÚS 17/00).

26. Súdna ochrana sa prejavuje aj v tom, že všeobecný súd odpovedá na kľúčové a skutkovo relevantné otázky súvisiace s predmetom súdnej ochrany (II. ÚS 251/04, III. ÚS 209/04 a iné). Vzhľadom na nedanie odpovede na kľúčové právne otázky zo strany krajského súdu sa so spôsobom vybavenia tejto veci väčšinou senátu nestotožňujem.

V Košiciach 22. júla 2021

Peter Straka
sudca